

O'QUVCHILARDA GRAFIK SAVODXONLIKNI SHAKLLANTIRISH METODIKASI: NAZARIY ASOSLAR VA AMALIY YONDASHUVLAR.

Raxmonberdiyeva Navro'zaxon Dilshodjon qizi
Qo'qon davlat universiteti 3-kurs talabasi
Ikromov Muhammad Anasxn Xakimjon o'g'li
Qo'qonDU San'atshunoslik kafedrasida dotsenti

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada o'quvchilarda grafik savodxonlikni shakllantirish metodikasining nazariy asoslari va amaliy yo'nalishlari tahlil qilinadi. Grafik savodxonlik o'quvchilarning chizma, sxema, eskiz, grafik tasvir va texnik hujjatlarni to'g'ri o'qish hamda tuzish qobiliyatini ifodalovchi muhim kompetensiya sifatida talqin etiladi.

Kalit so'zlar: grafik savodxonlik, chizmachilik, muhandislik grafikasi, fazoviy tasavvur, texnik tafakkur, modellashtirish, loyiha metodi, muammoli ta'lim, interfaol metodlar, raqamli texnologiyalar.

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning umumiy bilim saviyasi bilan bir qatorda ularning amaliy ko'nikmalari, texnik tafakkuri va kompetensiyalarini rivojlantirish muhim vazifa sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, texnika va texnologiya sohalarining jadal rivojlanishi sharoitida o'quvchilarda grafik savodxonlikni shakllantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Grafik savodxonlik o'quvchilarning chizma, sxema, jadval, eskiz, diagramma kabi grafik tasvirlarni to'g'ri tushunish, tahlil qilish va yaratish qobiliyatini anglatadi. Bu kompetensiya nafaqat chizmachilik fanida, balki matematika, fizika, geografiya, informatika, texnologiya va boshqa fanlarda ham o'quv materialini o'zlashtirishda muhim ahamiyatga ega. Chizmachilik fanida grafik savodxonlik o'quvchilarni muhandislik va texnik kasblarga yo'naltirish, fazoviy tasavvurini rivojlantirish hamda texnik hujjatlar bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirishda asosiy o'rin tutadi. Shu sababli grafik savodxonlikni shakllantirish metodikasini ilmiy asosda yoritish ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Pedagogik nuqtayi nazardan grafik savodxonlik – bu o'quvchining grafik tasvirlar orqali berilgan axborotni idrok etishi, tahlil qilishi va qayta ifodalashi bilan bog'liq ko'nikmalar majmuasidir. Grafik savodxonlik quyidagi elementlarni o'z ichiga oladi:

- a) grafik tasvirlarni o'qish (chizma, sxema, diagramma);
- b) grafik belgilar va standartlarni bilish;
- c) geometrik shakllarni to'g'ri tasvirlash;
- d) o'lcham qo'yish va masshtab bilan ishlash;
- e) fazoviy tasavvur asosida obyektning ko'z oldiga keltirish;
- f) grafik tasvirlarni yaratish va rasmiylashtirish.

Grafik savodxonlik shaxsning texnik tafakkurini rivojlantiradi va uning kelajak kasbiy faoliyatida muhim kompetensiya sifatida namoyon bo'ladi. Ayniqsa,

muhandislik, arxitektura, qurilish, dizayn va ishlab chiqarish sohalarida grafik savodxonlik asosiy talab hisoblanadi. O'quvchilarda grafik savodxonlikni shakllantirish ta'lim jarayonida quyidagi pedagogik natijalarga olib keladi:

1. **Fazoviy tasavvurni rivojlantiradi.**

Chizma orqali fazoviy obyektlarni tushunish va tasavvur qilish o'quvchining tafakkurini kengaytiradi.

2. **Texnik tafakkurni shakllantiradi.**

Grafik savodxonlik o'quvchining texnik obyektlarni tahlil qilish va ularning tuzilishini anglash qobiliyatini oshiradi.

3. **Mustaqil ishlash ko'nikmasini rivojlantiradi.**

Chizma tuzish jarayonida o'quvchi mustaqil qaror qabul qiladi va xulosalar chiqaradi.

4. **Fanlararo integratsiyani ta'minlaydi.**

Grafik tasvirlar matematika, fizika, informatika va texnologiya fanlari bilan uzviy bog'liq.

5. **Kasbga yo'naltirishga xizmat qiladi.**

Grafik savodxonlik o'quvchilarda muhandislik va dizayn sohalariga qiziqish uyg'otadi.

Demak, grafik savodxonlikni shakllantirish o'quvchining intellektual rivojlanishi va kasbiy tayyorgarligida muhim ahamiyatga ega.

Grafik savodxonlikni shakllantirish jarayoni bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Ushbu bosqichlar quyidagicha tavsiflanadi:

Bu bosqichda o'quvchilar:

- chizmachilik asboblari bilan ishlashni;
- chiziqlar turlari va ularning vazifalarini;
- format, ramka va asosiy yozuvni;
- oddiy geometrik shakllarni chizishni o'rganadilar.

Bu bosqichda o'quvchilar:

- proyeksiyalarni tushunish;
- detallarni tasvirlash;
- o'lcham qo'yish qoidalari;
- kesim va qirqimlarni bajarish;
- grafik belgilarni qo'llashni o'zlashtiradilar.

Bu bosqichda o'quvchilar:

- murakkab detallarning chizmasini tuzish;
- yig'ma chizmalar bilan ishlash;
- eskiz va texnik hujjatlarni tayyorlash;
- modellashtirish va loyihalash jarayonlarini bajarish ko'nikmalariga ega bo'ladilar.

Mazkur bosqichlar izchil tashkil etilganda o'quvchilarda grafik savodxonlik mustahkam shakllanadi. Grafik savodxonlikni shakllantirishda quyidagi metodlar samarali hisoblanadi.

Grafik savodxonlik ko'rgazmali vositalarsiz samarali shakllanmaydi. Shu sababli o'qituvchi:

- tayyor chizmalar,
- detal maketlari,

- plakatlar,
- 3D modellar,
- multimedia materiallardan foydalanishi zarur.

Ko'rgazmalilik o'quvchining tasavvurini kuchaytiradi va chizma mazmunini tushunishni osonlashtiradi. Grafik savodxonlik amaliy faoliyat orqali shakllanadi. O'quvchi chizmalarni qayta-qayta bajarish orqali tajriba orttiradi. Amaliy mashqlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- proyeksiyalarni chizish;
- kesim va qirqim bajarish;
- o'lcham qo'yish;
- detallarning eskizini tuzish.

Muammoli ta'lim o'quvchining mustaqil fikrlashini faollashtiradi. Masalan:

- chizmada xatoni topish va tuzatish;
- berilgan ikki proyeksiyaga ko'ra uchinchi proyeksiyani aniqlash;
- detalning eng qulay joylashuvini topish.

Bu metod grafik savodxonlik bilan birga texnik tafakkurni ham rivojlantiradi.

Grafik savodxonlikni shakllantirish jarayonida o'qituvchi quyidagi metodik vazifalarni bajarishi lozim:

- mavzularni bosqichma-bosqich tushuntirish;
- amaliy mashqlarni tizimli tashkil etish;
- o'quvchilarni mustaqil ishlashga o'rgatish;
- ko'rgazmali va raqamli vositalardan foydalanish;
- ijodiy va muammoli topshiriqlar ulushini oshirish;
- baholashda rag'batlantiruvchi yondashuvni qo'llash.

O'qituvchi o'quvchining har bir muvaffaqiyatini e'tirof etib borsa, grafik savodxonlikni o'zlashtirish jarayoni samarali bo'ladi. O'quvchilarda grafik savodxonlikni shakllantirish zamonaviy ta'limning dolzarb vazifalaridan biridir. Grafik savodxonlik o'quvchilarning fazoviy tasavvurini, texnik tafakkurini, mantiqiy tahlil qilish qobiliyatini rivojlantiradi hamda muhandislik madaniyatining shakllanishiga xizmat qiladi. Chizmachilik fanida ko'rgazmali metodlar, amaliy mashqlar, muammoli ta'lim, loyiha metodi, modellashtirish va raqamli texnologiyalar asosida o'qitish grafik savodxonlikni oshirishning samarali yo'llari sifatida namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2016.
2. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2013.
3. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste'dod, 2012.
4. Saidahmedov N.S. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Moliya, 2010.
5. Nilufarkhan, Q., & Dildorakhan, A. (2022). Theoretical foundations of the history of applied arts of Uzbekistan. In E Conference Zone (Vol. 1, pp. 12-13).

6. Qosimova, N. (2022). Goals and objectives of creative thinking in the course of the lesson. *Educational and Pedagogical Sciences*, 14(7), 2167-2170.
7. Solijon o'g'li, Q. B. Carpentry Schools-Applied Art Foundation Of Development. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(11), 945-949.
8. Sharifjon o'g'li, H. S. (2026, April). UMUMTA'LIM MAKTABLARINING 5-SINF TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA "O'ZBEKISTON RASSOMLARI" MAVZUSIDA RASM ISHLASH METODIKASINI O'RGATISH. In *International Conference on Education, Psychology and Humanities* (Vol. 1, No. 4, pp. 147-151).
9. Sharifjon o'g'li, H. S. (2026, April). ZAMONAVIY CHIZMACHILIK DARSLARINI TASHKIL ETISHDA IJTIMOIIY FALSAFANING AHAMIYATI. In *International Conference on Education, Psychology and Humanities* (Vol. 1, No. 4, pp. 152-160).
10. Kasimova, N. M. K. (2022). Representatives of the Kokan School of Coppersmithing, Glorifying the National Craft. *RegiINTERNATIONAL JOURNAL ON ECONOMICS, FINANCE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT*, 4(11), 86-90.
11. Qosimova, N. (2022). IN FINE ARTS AND DRAWING LESSONS. USING CASE STAGE EDUCATIONAL TECHNOLOGY." Scienceweb academic papers collection.
12. Qosimova, N. (2022). Goals and objectives of creative thinking in the course of the lesson. *Educational and Pedagogical Sciences*, 14(7), 2167-2170.
13. Nilufarkhan, Q., & Dildorakhan, A. (2022). Theoretical foundations of the history of applied arts of Uzbekistan. In *E Conference Zone* (Vol. 1, pp. 12-13).
14. Solijon o'g'li, Q. B. Carpentry Schools-Applied Art Foundation Of Development. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(11), 945-949.
15. Kasimova, N. M. K. (2022). Representatives of the Kokan School of Coppersmithing, Glorifying the National Craft. *RegiINTERNATIONAL JOURNAL ON ECONOMICS, FINANCE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT*, 4(11), 86-90.